Fimmtudaginn 22. maí 1997.

Nr. 351/1996. **Benedikt H. Alfonsson**
(Guðni Á. Haraldsson hrl.)
gegn
íslenska ríkinu
(Jón G. Tómasson hrl.)

Ráðningarsamningur. Uppsögn. Sératkvæði.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Haraldur Henrysson, Garðar Gíslason, Hjörtur Torfason, Hrafn Bragason og Pétur Kr. Hafstein.

Áfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar með stefnu 18. september 1996. Hann krefst þess aðallega, að stefndi verði dæmdur til að greiða sér 7.024.043 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 1. febrúar 1995 til greiðsludags, allt að frádregnum 458.405 krónum, sem greiddar voru 27. október 1995. Til vara krefst hann þess, að ákvæði 16. gr. í ráðningarsamningi sínum og Þróunarsamvinnustofnunar Íslands um gagnkvæman uppsagnarfrest verði vikið til hliðar og stefndi dæmdur til að greiða sömu fjárhæð og í aðalkröfu. Önnur varakrafa áfrýjanda er sú, að stefndi verði dæmdur til að greiða 746.143 krónur með sömu dráttarvöxtum og frádrætti og í aðalkröfu. Í öllum tilvikum er krafist málskostnaðar að frádregnum 53.137 krónum, sem greiddar voru 6. nóvember 1995.

Stefndi krefst aðallega staðfestingar hins áfrýjaða dóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti. Til vara er gerð krafa um verulega lækkun dómkrafna, og verði málskostnaður þá látinn falla niður.

Í 16. gr. ráðningarsamnings áfrýjanda og Þróunarsamvinnustofnunar Íslands frá 26. maí 1994 segir, að miðað sé við það, að ráðningartímabilið sé tvö ár, en stofnunin hafi heimild til að víkja starfsmanni fyrirvaralaust úr starfi vegna tiltekinna ávirðinga. Þá er jafnframt kveðið svo á, að gagnkvæmur uppsagnarfrestur sé þrír mánuðir. Skýra verður síðastgreint ákvæði þannig, að það veiti bæði starfsmanni og vinnuveitanda heimild til uppsagnar við breyttar forsendur og af ástæðum, sem ekki verða taldar til ávirðinga. Í því ljósi

er ákvæðið sanngjarnt og eðlilegt og verður ekki breytt eða vikið til hliðar á grundvelli 36. gr. laga nr. 7/1936 um samningsgerð, umboð og ógilda löggerninga, sbr. 6. gr. laga nr. 11/1986. Stjórnvöld í Namibíu töldu áfrýjanda ekki fallinn til þess starfs, sem hann hafði verið ráðinn til, og óskuðu eftir öðrum manni í hans stað. Til þess höfðu þau rétt samkvæmt 10. tl. 4. gr. allsherjarsamnings um fyrirkomulag og starfshætti þróunarsamvinnu milli ríkisstjórna Íslands og Namibíu frá 28. janúar 1991. Áfrýjanda var þegar í ágúst 1994 gerð grein fyrir athugasemdum stjórnvalda Namibíu við starfshæfni hans, og mátti hann þá gera sér grein fyrir því, að þær kynnu að leiða til uppsagnar hans, eins og raun varð á 26. september 1994. Verður ekki fallist á, að á honum hafi verið brotinn andmælaréttur samkvæmt 13. gr. stjórnsýslulaga nr. 37/1993.

Með þessum athugasemdum verður hinn áfrýjaði dómur staðfestur með skírskotun til forsendna hans að öðru leyti.

Rétt þykir, að áfrýjandi greiða stefnda málskostnað fyrir Hæstarétti, eins og í dómsorði segir.

Dómsorð:

Hinn áfrýjaði dómur á að vera óraskaður.

Áfrýjandi, Benedikt H. Alfonsson, greiði stefnda, íslenska ríkinu, 150.000 krónur í málskostnað fyrir Hæstarétti.

Sératkvæði
Hjartar Torfasonar

Áfrýjandi var ráðinn til starfa á vegum Þróunarsamvinnustofnunar Íslands sumarið 1994 sem aðstoðarskólastjóri við væntanlegan sjómannaskóla í Namibíu, en stofnuninni hafði verið falið að aðstoða við stofnun skólans og leggja honum til kennara, á grundvelli allsherjarsamnings um þróunarsamvinnu milli Íslands og Namibíu, sem þá var í gildi frá árinu 1991 og síðan endurnýjaður haustið 1994 til fjögurra ára. Var verkefni stofnunarinnar í eðli sínu tímabundið og starf áfrýjanda sömuleiðis. Átti hann meðal annars að vinna að undirbúningi og skipulagningu skólastarfsins, en skólinn var þá ekki kominn á laggirnar, og kennsla hófst þar ekki fyrr en eftir árslok 1994.

Um starfið var gerður skriflegur ráðningarsamningur milli áfrýjanda og stofnunarinnar. Í 16. gr. hans, sem fjallaði um starfstíma, var ekki kveðið að lengd tímans fortakslausum orðum, heldur svo um mælt, að við það væri miðað, að ráðningartímabilið væri tvö ár, frá 5. júlí 1994. Tekið var fram, að stofnunin hefði heimild til að víkja starfsmanninum fyrirvaralaust úr starfi vegna ófullnægjandi starfsárangurs, misferlis í starfi eða samningsbrota. Einnig sagði í lok greinarinnar, að gagnkvæmur uppsagnarfrestur væri þrír mánuðir.

Áskilnaðurinn um tveggja ára ráðningartíma sem viðmiðun var í samræmi við það, sem áfrýjanda hafði verið tjáð fyrir fram, og við bókun á stjórnarfundi stofnunarinnar, þar sem ráðning hans var samþykkt. Verður að líta á hann sem grundvallarforsendu af hálfu beggja aðila, er áhrif hlyti að hafa á efni annarra samningsákvæða. Samkvæmt því verður að skýra ákvæðið um gagnkvæman uppsagnarfrest á þá leið, að einhliða uppsögn án ástæðna hafi ekki verið heimil á viðmiðunartímanum, heldur yrði hún að styðjast við tilefni, sem stæðist samanburð við umrædda forsendu og þá hagsmuni, sem henni væru tengdir. Þessi skýring er samkvæm orðum samningsins og auk þess nokkuð í sömu átt og sá skilningur á hlutverki ákvæðisins, sem stjórnarformaður stofnunarinnar lýsti fyrir dómi. Sagði hann það ætlað til að gera stofnuninni kleift að beita uppsögn í neyðartilvikum eins og þeim, þegar stjórnvöld í samvinnulandinu bæru fram tilmæli um, að maður yrði leystur frá starfi eða sendur heim.

Ákvörðun stofnunarinnar um uppsögn áfrýjanda með þriggja mánaða fyrirvara átti sér það tilefni, að fulltrúar stjórnvalda í Namibíu höfðu látið í ljós, að þau teldu áfrýjanda ekki ráða yfir þeirri færni í enskri tungu, sem nauðsynleg væri í starfinu. Kom þetta fram í símtölum fimm vikum eftir komu hans þangað, meðan kennsla í skólanum var enn langt undan. Erfitt er að vefengja, þegar litið er á mikilvægi góðra samskipta um þau verkefni, sem stofnunin hafði tekist á hendur, að tilmæli stjórnvaldanna um lausn á þessum vanda hafi verið nægilega skýr til þess, að henni væri rétt eftir atvikum að bregðast við þeim með því að segja áfrýjanda upp starfi. Gagnvart áfrýjanda var það eitt hins vegar ekki nægilegt, að þessi tilmæli komu fram. Sem starfsmaður á vegum stofnunarinnar átti hann rétt

á trúnaðartrausti og stuðningi í samræmi við það hlutverk, sem honum hafði verið falið. Af því leiddi meðal annars, að stofnuninni var rétt að rannsaka til hlítar fyrir sitt leyti, hver vandinn væri í raun og hvort aðrar lausnir en uppsögn kæmu til greina, þar á meðal sú að gefa áfrýjanda kost á að reyna að bæta úr honum sjálfur. Í málinu hefur ekki verið sýnt fram á, að stofnunin hafi gert þetta í þeim mæli, sem skylt var eftir atvikum.

Um skyldur stofnunarinnar í þessu efni er og á það að líta, að ráðning áfrýjanda til starfans fór ekki fram með þeim hætti, að eðlilegt væri, að hann bæri einn áhættuna af því, hvernig kunnátta hans í ensku yrði metin af hálfu Namibíumanna. Mátti hann ótvírætt miða við, að um hana hefði stofnunin einnig eigin mælikvarða, sem við yrði staðið gagnvart honum, ef á reyndi. Ósannað er í málinu, að áfrýjandi hafi ekki staðist þennan mælikvarða, enda er málsvörn stefnda ekki byggð á færnisbresti hans nema öðrum þræði, heldur er vísað til ákvæðisins um gagnkvæman uppsagnarfrest.

Samkvæmt öllu þessu verður ekki á það fallist, að stofnunin hafi fullnægt þeim kvöðum um meðferð málsins, sem á henni hvíldu samkvæmt ráðningarsamningnum og almennum reglum stjórnsýslu og vinnuréttar. Uppsögnin var því ólögmæt, þótt hún hafi átt sér tilefni, sem gat verið lögmætt eftir fyrrgreindri skýringu á 16. gr. samningsins. Áfrýjandi á þannig rétt til skaðabóta úr hendi stefnda fyrir það tjón, sem hann hefur beðið vegna hennar. Af því leiðir þó ekki, að krafa hans um laun út viðmiðunartímann verði tekin til greina að fullu, heldur ber að meta tjónið með hliðsjón af samningnum og almennum reglum, sem við eiga. Þar sem niðurstaða annarra dómenda er á þann veg, að sýkna eigi stefnda, eru ekki efni til að gera því mati nánari skil. Auk hæfilegra bóta ber stefnda að greiða áfrýjanda málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 20. júní 1996.

1. Mál þetta var höfðað með stefnu, birtri 31. ágúst 1995, og dómtekið 23. þ. m.

Stefnandi er Benedikt Alfonsson, kt. 250828-8109, Vatnsholti 8, Reykjavík.

Stefndu eru utanríkisráðherra fyrir hönd Þróunarsamvinnustofnunar Íslands og fjármálaráðherra fyrir hönd ríkissjóðs.

Stefnandi gerir þessar dómkröfur:

1. Aðallega, að stefndu verði in solidum dæmdir til að greiða stefnanda 7.319.570 krónu með dráttarvöxtum skv. II. kafla vaxtalaga frá 1. febrúar 1995 til greiðsludags.

2. Til vara, að ákvæðum 16. greinar í ráðningarsamningi stefnanda og Þróunarsamvinnustofnunar Íslands um gagnkvæman þriggja mánaða uppsagnarfrest verði vikið til hliðar og stefndu in solidum dæmdir til að greiða stefnanda 7.319.570 krónu með dráttarvöxtum skv. III. kafla vaxtalaga frá 1. febrúar 1995 til greiðsludags.

3. Önnur varakrafa er, að stefndu verði in solidum dæmdir til að greiða stefnanda 1.041.671 krónu með dráttarvöxtum skv. III. kafla vaxtalaga frá 1. febrúar 1995 til greiðsludags.

4. Til þrautavara er þess krafist, að stefndu verði in solidum dæmdir til að greiða stefnanda 672.384 krónur með dráttarvöxtum skv. III. kafla vaxtalaga frá 1. febrúar 1995 til greiðsludags.

5. Í öllum tilvikum er þess krafist, að stefndu verði in solidum dæmdir til að greiða stefnanda málskostnað skv. mati réttarins auk lögmælts virðisaukaskatts, og verði tekið tillit til greiðslu stefndu á 53.137 krónum.

Af hálfu stefndu eru gerðar þær dómkröfur, að þeir verði sýknaðir af öllum kröfum stefnanda og þeim verði dæmdur málskostnaður úr hendi hans að mati dómsins. Til vara er gerð krafa um lækkun á kröfum stefnanda og að málskostnaður verði látinn falla niður.

2. Stefnandi er menntaður skipstjórnarmaður. Árið 1960 hóf hann störf sem kennari í siglingafræði við Stýrimannaskólann í Reykjavík. Árið 1984 setti hann á stofn Siglingaskólann og starfaði þar í hlutastarfi til ársins 1991, en eftir það sem skólastjóri í fullu starfi.

Á árlegum fundi stjórnvalda í Namibíu og stefnda Þróunarsamvinnustofnunar Íslands (hér á eftir nefnd ÞSSÍ) í byrjun febrúar 1994 fór sjávarútvegsráðherra Namibíu fram á það við framkvæmdastjóra ÞSSÍ, að stofnunin legði til sérfræðing til að stjórna undirbúningi að stofnun sjávarútvegsskóla í Walvis Bay og vera síðan namibískum skólastjóra til aðstoðar. Stjórn ÞSSÍ sendi Namibíumönnum ferilsskrá stefnanda, sem hann hafði gert, en hann hafði áður spurst fyrir um vinnu hjá stofnuninni. Um tungumálakunnáttu sína gaf stefnandi m. a. þær upplýsingar, að hún væri „fluent“ í töluðu og rituðu máli á íslensku, ensku og dönsku.

Í byrjun mars 1994 fékk stefnandi lýsingu á ensku á starfi senior instructor, – þýtt sem aðstoðarskólastjóri, – við Sjómannaskólann í Walvis Bay, og á fundi stjórnar ÞSSÍ 30. sama mánaðar var samþykkt að ráða hann til starfans án auglýsingar. Skriflegur ráðningarsamningur var gerður 26. maí 1994. Hann var undirritaður af Birni Dagbjartssyni framkvæmdastjóra

f. h. ÞSSÍ. Efni 16. gr. hans, sem einkum kemur til álita í máli þessu, er svohljóðandi: „Ráðningartímabilið hefst 5. júlí 1994. Miðað er við það, að ráðningartímabilið sé tvö ár, en um áramót 1994/1995 verða allir samningar starfsmanna ÞSSÍ endurskoðaðir. ÞSSÍ getur vikið starfsmanni úr starfi án fyrirvara vegna ófullnægjandi starfsárangurs, misferlis í starfi eða brota á samningi þessum, s. s. trúnaðarbrots eða ósæmilegrar hegðunar. Gagnkvæmur uppsagnarfrestur er þrír mánuðir.“ Í 7. gr. samningsins segir, að um réttarstöðu starfsmanns og fjölskyldu hans í Namibíu fari eftir ákvæðum í samningum ríkisstjórna Íslands og Namibíu um réttindi starfsmanna ÞSSÍ. Í 10. tl. 4. gr. allsherjarsamnings um fyrirkomulag og starfshætti þróunarsamvinnu milli ríkisstjórnar lýðveldisins Íslands og ríkisstjórnar lýðveldisins Namibíu segir: „Namibía skal eiga rétt á að fara fram á heimkvaðningu sérhvers þess aðila starfsliðs, sem ekki er talinn skila vinnu sinni eða hagar sér á ófullnægjandi hátt. Áður en þetta kemur til framkvæmda, skal Namibía ráðgast við Ísland.“

Eftir gerð ráðningarsamnings hóf stefnandi undirbúning að brottför, sem fólst m. a. í sölu skútu, sem hann hafði notað við kennslu í Siglingaskólanum, húsbúnaðar o. fl. Hann hélt síðan til Namibíu 18. júlí 1994 ásamt eiginkonu sinni og tveimur börnum. Það dróst fram í ársbyrjun 1995, að kennsla hæfist í Sjómannaskólanum í Walvis Bay, og mun stefnandi einkum hafa unnið að undirbúningi hennar á starfstíma sínum.

Í fundargerð stjórnar ÞSSÍ 19. desember 1994 er greint frá því, að framkvæmdastjóri hafi rakið á eftirfarandi hátt málsatvik, er leiddu til uppsagnar stefnanda (B. A.): „Kvörtun barst frá Namibíustjórn 24. ágúst, þar sem fram kom, að skólayfirvöld Sjómannaskólans í Walvis Bay teldu B. A. ekki hæfan til að gegna stjórnunarstarfi við skólann. Kvörtunin var ítrekuð og farið fram á, að sendur yrði annar maður í hans stað. Ekki væri efast um þekkingu B. A. á sviði sjómannafræðslu, heldur fælist vandamálið í, að hann hefði mikla erfiðleika með (sic) að tjá sig og gera sig skiljanlegan í Namibíu. Í kjölfar kvörtunarinnar tóku tveir stjórnarmenn, sem þá voru á förum til Namibíu, þeir Þ. Ó. og G. Á., að sér að ræða við málsaðila, þ. á m. B. A., um málið og mögulegar lausnir á því. Niðurstaða þessara viðræðna varð sú, að B. A. yrði að hætta störfum um áramót, og var honum gerð grein fyrir þeirri niðurstöðu á fundi með þeim Þ. Ó. og G. Á. Urðu honum það vonbrigði, en hann hreyfði þó ekki mótmælum á þeim tíma. Framkvæmdastjóra var síðan falið að staðfesta þessa niðurstöðu bréflega.“ Í stefnu segir, að í byrjun september hafi Björn Dagbjartsson, framkvæmdastjóri ÞSSÍ, haft samband við stefnanda og tjáð honum, að eitthvað hafi Namibíumenn sett út á enskukunnáttu hans. Hinn 25. september 1994

hafi stjórnarformaður ÞSSÍ, Þröstur Ólafsson, og stjórnarmaðurinn Guðmundur Árnason átt fund með starfsmönnum stofnunarinnar í Namibíu. Þar hafi öllum starfsmönnum nema stefnanda verið afhent uppsagnarbréf, þar sem þeim hafi verið boðin endurráðning á breyttum kjörum. Bréf stefnanda hafi hins vegar verið dregið út og honum sagt, að hann fengi nýtt bréf. Þar er um að ræða uppsagnarbréf til stefnanda, dagsett 26. september 1994, sem barst honum 11. október, og er það svohljóðandi:

„Eins og þér mun kunnugt, hafa launamál og kjör starfsmanna ÞSSÍ erlendis verið rædd nokkuð ýtarlega á tveimur fundum stjórnar ÞSSÍ nú í haust. Útdrættir úr fundargerðum hafa verið sendir verkefnisstjórum, eins og venja er. Stjórnin ákvað á fundi sínum 24/8 sl. að segja upp öllum kjarasamningum við starfsmenn ÞSSÍ erlendis frá og með áramótum 1994/1995, og er þetta bréf til staðfestingar á þeirri ákvörðun.

Eins og þegar hefur verið útskýrt fyrir þér, getur ekki orðið um endurráðningu að ræða. Við óskum hins vegar eftir því, að þú vinnir út ráðningartímann, þó þannig, að áunnir sumarleyfisdagar verði teknir á tímanum."

Uppsagnarbréfið var undirritað af Birni Dagbjartssyni framkvæmdastjóra.

Hinn 15. desember 1994 sendi lögmaður stefnanda bréf til ÞSSÍ og mótmælti uppsögninni sem ólögmætri, og fjórum dögum síðar fluttist stefnandi heim til Íslands. Hinn 20. desember s. á. sendi lögmaður hans bréf til ÞSSÍ og setti þar fram skaðabótakröfu, og voru kröfur auknar með bréfi, dagsettu 26. janúar 1996.

Í greinargerð stefnda segir, að vandamál, sem upp hafi komið vegna takmarkaðrar enskukunnáttu stefnanda, hafi verið rædd á fundi stjórnar ÞSSÍ 14. september 1995 (sic) og skýrt frá uppsögn á fundi 19. október 1995 (sic), hvort tveggja þó án bókunar af tillitssemi við stefnanda. Þetta var staðfest fyrir dóminum af vitninu Þórdísi Sigurðardóttur, skrifstofustjóra ÞSSÍ, Birni Dagbjartssyni, framkvæmdastjóra ÞSSÍ, Þresti Ólafssyni, fyrrverandi formanni stjórnar ÞSSÍ, og stjórnarmönnunum Ingvari Gíslasyni og Magnúsi Árna Magnússyni.

3. Af hálfu stefnanda er á því byggt, að uppsögn á starfi hans hafi verið ólögmæt. Um tímabundna ráðningu hafi verið að ræða, og geti ráðningarsamningur ekki bæði verið tímabundinn og með gagnkvæmum uppsagnarfresti. Þess vegna eigi hann rétt á bótum, sem samsvari þeim launum, er hann hefði fengið greidd út samningstímann á grundvelli reglna kröfuréttar, þ. m. t. skaðabótaréttar innan samninga. Stefnandi kveðst hafa lagt

þann skilning í 16. gr. ráðningarsamningsins, að hann væri ráðinn tímabundið í tvö ár, og vísar m. a. til eðlis máls með hliðsjón af búferlaflutningum. Þeirri ráðningu þyrfti síðan að segja upp, þegar 3 mánuðir væru eftir af samningstíma. Allan vafa um skilning á óljósu ákvæði sem þessu eigi að túlka stefndu í óhag, þar sem það sé samið af ÞSSÍ og sett einhliða og án frekari skýringa. Uppsögnin sé auk þess bundin ólögmætu skilyrði, þar sem stefnanda hafi verið gert að taka út sumarleyfi sitt í uppsagnarfresti. Þær ástæður uppsagnar, sem gefnar hafi verið upp, hafi verið málamyndaástæður, enda hafi ÞSSÍ borið að nýta starfskrafta stefnanda við önnur störf út ráðningartímann, sbr. 10. og 11. tl. 4. gr. samnings Íslands og Namibíu frá 22. september 1994, sbr. 7. gr. ráðningarsamnings. Ástæður uppsagnarinnar hafi í raun verið þær, að stjórnarformaður ÞSSÍ hafi viljað koma svila sínum í starfið. Stefnandi hafi fullnægt öllum skilyrðum, sem fram komi í ráðningarskilmálum, og hafi verið ámælisvert, að ÞSSÍ rannsakaði ekki kvörtun um enskukunnáttu hans.

Stefnandi kveður aðra aðalkröfu sína vera studda 36. gr. laga nr. 7/1936. Komist rétturinn að því, að samið hafi verið um gagnkvæman þriggja mánaða uppsagnarfrest, er sett fram krafa um ógildingu þess ákvæðis eða að því verði breytt og uppsagnarfrestur lengdur. Forsendur hennar eru þær, að ákvæðið sé verulega ósanngjarnt með tilliti til aðstæðna aðila. Launþegi, sem verði að flytjast búferlum til Afríku með allri þeirri fyrirhöfn, sem slíku fylgi, og er ráðinn til tveggja ára, eigi ekki að þurfa að þola slíka uppsögn, nema hann brjóti af sér í starfi. Ákvæðið sé auk þess andstætt ákvæði 11. tl. 4. gr. í samningi ríkisstjórna Íslands og Namibíu. Í anda þess ákvæðis hefði, miðað við gefnar forsendur ÞSSÍ, átt að flytja stefnanda í annað starf.

Í stefnu er önnur varakrafa sögð hvíla á því, að uppsögnin hafi borist stefnanda 11. október, og þá fyrst hafi hann getað kynnt sér efni hennar. Hún hafi því í fyrsta lagi getað tekið gildi 1. febrúar 1995, þar sem miða beri uppsögn við mánaðamót.

Þá er af hálfu stefnanda vísað til þess, að um ráðningu og uppsögn á starfi hans hafi átt að fara eftir stjórnsýslulögum nr. 37/1993.

Um aðild stefndu vísar stefnandi til 5. tl. 14. gr. laga nr. 96/1969 og 1. gr. laga nr. 43/1981.

Kröfufjárhæðir stefnanda eru sundurliðaðar sem hér segir:

– – –

4. Stefndu vísa til þess, að í samningi milli ríkisstjórna Íslands og Namibíu sé kveðið á um það í gr. 4.10., að Namibía eigi rétt á að fara fram á heimkvaðningu sérhvers þess starfsmanns, sem eigi sé talinn skila vinnu sinni eða hagar sér á ófullnægjandi hátt.

Af hálfu stefndu er því haldið fram, að uppsögnin hafi verið lögmæt og í samræmi við skýr ákvæði ráðningarsamnings. Stefnanda hafi verið eða átt að vera ljóst, að hvaða skilmálum hann gekk við ráðninguna og að mjög góð færni í enskri tungu var óhjákvæmileg forsenda fyrir ráðningunni. Stefnandi hafi sjálfur gefið rangar upplýsingar um hæfni sína á þessu sviði, og í raun hafi stjórnendur ÞSSÍ beitt mildari aðferð við ráðningarslitin en þeim hafi verið heimil samkvæmt ráðningarsamningi. Þá er aðdróttunum um, að aðrar ástæður hafi legið til ráðningarslitanna en að framan greinir, mótmælt sem ósönnum, tilhæfulausum og óviðeigandi.

Þeirri málsástæðu stefnanda, að ákvæði um gagnkvæman uppsagnarrétt í 16. gr. ráðningarsamnings verði vikið til hliðar á grundvelli 36. gr. laga nr. 7/1936, er sérstaklega mótmælt. Ákvæði um gagnkvæman uppsagnarrétt í ráðningarsamningum sé regla fremur en undantekning, og gildi þá einu, hvort þeir séu gerðir til ákveðins tíma eða séu ekki með ákveðinni tímasetningu, eins og raunin var í þessu tilviki. Yfirlýsing um, að stefnt væri að tveggja ára ráðningartímabili, hafi skuldbundið hvorugan samningsaðilann. Ákvæði um uppsagnarrétt hafi ekki síður verið nauðsynlegt fyrir stefnanda, sem ella hefði ekki átt þess kost að ljúka ráðningunni á ráðningartímabili, þótt honum hefði mislíkað vistin. Það hefði getað verið verulega ósanngjarnt gagnvart honum.

Stefndu kveða stefnanda hafa átt óuppgerð laun fyrir janúarmánuð 1995 samkvæmt því, sem hafi verið upplýst í stefnu, að uppsagnarbréf hafi ekki borist stefnanda fyrr en 11. október 1994. Einnig er upplýst, að hann hafi átt inni þrjá daga í óteknu orlofi og að auki 2½ dag fyrir janúar 1995. Þá hafi stefnanda borið greiðsla í samræmi við ráðningarsamninginn á grundvelli þess, að tvö börn hans innan 20 ára aldurs hafi stundað háskólanám. Loks hafi stefnandi gert kröfu um greiðslu á flutningi fyrir búslóð. Stefnanda hafi samkvæmt þessu verið greiddar 458.405 krónur 27. október 1995 og innheimtukostnaður, að fjárhæð 53.137 krónur, 6. nóvember s. á.

Af hálfu stefndu er tekið fram um kröfu stefnanda um ógreidd laun 5.–18. júlí 1994, að hann hafi sjálfur óskað eftir því að hefja ekki störf fyrr en 18. júlí og ekki gert athugasemd við launagreiðslu að þessu leyti fyrr en í lok janúar 1995.

Varakrafa stefndu byggist á því, að hvað sem öðru líði, geti stefnandi ekki átt tilkall til launa, sem m. a. taki mið af staðaruppbót, í hálft annað ár eftir starfslok, sem eingöngu verði rakin til þess, að hann fullnægi ekki hæfniskröfum. Þá beri að taka mið af því, að frá ársbyrjun 1995 hafi allir starfsmenn ÞSSÍ erlendis orðið að þola launalækkun, sem hafi verið á bilinu 10–14%.

Kröfu stefnanda um „bætur v/bifreiðakaupa og flutnings“, sem var gerð við aðalmeðferð málsins, er mótmælt sem of seint fram kominni og að hluta einnig sem greiddri.

5. Öllum starfsmönnum stefnda Þróunarsamvinnustofnunar Íslands í Namibíu var sagt upp með þriggja mánaða fyrirvara miðað við áramót 1994/1995. Þeir voru síðan endurráðnir að undanskildum stefnanda, en með lakari kjörum en þeir höfðu áður notið. Af hálfu ÞSSÍ hefur sú skýring verið gefin, að því er varðar stefnanda, að sjávarútvegsráðherra Namibíu hafi eindregið óskað eftir, að annar starfsmaður kæmi í stað hans vegna ófullnægjandi enskukunnáttu. Frá þessu var stefnanda skýrt, áður en til uppsagnar kom. Til staðfestingar framangreindri ástæðu liggur frammi bréf ráðuneytis fiskveiða og sjávarfangs í Namibíu. Skýrt var frá því fyrir dóminum af hálfu fyrirsvarsmanna ÞSSÍ, að niðurstaða athugunar á því, hvort um væri að ræða önnur störf, sem hentaði að bjóða stefnanda, hafi verið neikvæð.

Stefnandi getur ekki reist sjálfstæðan rétt á svohljóðandi ákvæði fyrrgreinds samnings milli ríkisstjórna Íslands og Namibíu: „Ef svo um semst milli lögmætra yfirvalda, má flytja starfslið til í starfi eða starfsemi, á meðan á ráðningartíma stendur.“

Þröstur Ólafsson bar fyrir dóminum, að hann hefði ekki haft afskipti af ráðningu eftirmanns stefnanda, en meðal umsækjenda hafi verið nánir vinir sínir auk þess, sem var ráðinn og er sambýlismaður hálfsystur eiginkonu Þrastar. Fullyrðing í stefnu þess efnis, að ástæða uppsagnarinnar hafi í raun verið sú, að stjórnarformaður ÞSSÍ hafi viljað koma svila sínum í starfið, er ósönnuð.

Stefnandi hætti störfum 19. desember í stað þess að vinna til loka uppsagnarfrests, eins og óskað hafði verið eftir. Eigi er fallist á, að sett hafi verið fram ólögmætt skilyrði um áunna sumarleyfisdaga, heldur hafi þar verið um að ræða lið í tilmælum varðandi starfslok.

Það tveggja ára tímabil, sem miðað er við samkvæmt 16. gr. ráðningarsamnings stefnanda, verður skilið þannig með hliðsjón af öðrum ákvæðum þeirrar greinar, að þar sé um að ræða hámark ráðningartímans. Uppsögn stefnanda var ekki reist á heimild til fyrirvaralausrar brottvikningar á grundvelli ófullnægjandi starfsárangurs eða tiltekinna ávirðinga, heldur byggðist hún á gagnkvæmum þriggja mánaða uppsagnarfresti. Eigi er fallist á, að víkja beri því samningsákvæði til hliðar að fullu eða að hluta á grundvelli 36. gr. samningalaga nr. 7/1936, enda verður það talið hafa verið nauðsynlegt til tryggingar hagsmunum stefnanda, sem var að hefja störf við framandi aðstæður í fjarlægu landi, eigi síður en stefnda Þróunarsamvinnu-

stofnunar Íslands. Vísun stefnanda til stjórnsýslulaga án nánari tilgreiningar er of óákveðin, til að unnt sé að taka afstöðu til hennar.

Að ósk stefnanda var samþykkt, að för hans til starfa í Namibíu yrði frestað frá 5. til 18. júlí 1994. Á hinn bóginn er ósannað, að samið hafi verið um, að hann sinnti vinnuskyldu sinni hérlendis þann tíma. Samkvæmt því er eigi fallist á, að hann eigi rétt til launa fyrir þetta tímabil.

Hinn 27. október 1995 greiddi stefndi Þróunarsamvinnustofnun Íslands stefnanda 458.265 krónur, sem sundurliðast þannig: Laun fyrir janúarmánuð 1995 316.224 krónur. Ótekið orlof 57.974 krónur (óteknir þrír orlofsdagar vegna ársins 1994, þar af tveir hafnarfrídagar, og 2½ dagur vegna janúarmánaðar 1995). Lífeyrisgjald af janúarlaunum 6%, 18.973 krónur. Greiðsla samkvæmt 3. gr. ráðningarsamnings 39.114 krónur (vegna skólagöngu barna). Flutningur á búslóð 25.980 krónur. Innheimtuþóknun vegna framangreinds, að fjárhæð 53.137 krónur, var innt af hendi 6. nóvember 1995. Kröfur vegna ótekins orlofs, hafnarfrídaga og samkvæmt 3. gr. ráðningarsamnings voru settar fram með bréfi, dags. 26. janúar 1995.

Að frádreginni greiðslu á 25.980 krónum vegna flutnings á búslóð nemur krafa stefnanda, sem hann setti fyrst fram við aðalmeðferð málsins, 255.911 krónum vegna bifreiðakaupa. Sú krafa er of seint fram komin auk þess að vera vanreifuð. Því ber að vísa henni frá dómi. Að öðru leyti ber samkvæmt því, sem að framan greinir, að sýkna stefndu af kröfum stefnanda. Rétt þykir að ákveða, að málskostnaður skuli falla niður. Við þá ákvörðun er höfð hliðsjón af greiðslu á hluta krafna stefnanda eftir höfðun málsins.

Mál þetta dæmir Sigurður Hallur Stefánsson héraðsdómari.

Dómsorð:

Kröfu stefnanda, Benedikts Alfonssonar, um greiðslu 255.911 króna vegna bifreiðakaupa er vísað frá dómi.

Stefndu, Þróunarsamvinnustofnun Íslands og ríkissjóður Íslands, eru að öðru leyti sýknaðir af kröfum stefnanda.

Málskostnaður fellur niður.